

kon „Erkölcsi Szótár“ címen a kanti filozófia alapfogalmait betűrendben behatóan ismerteti: A priori, a posteriori, affectus, akarat . . . általános, antinómia, autonómia . . . stb. Az első magyar kantianus filozófia itt van — bár ez is átdolgozás — 1796-ban! Megemlítem ezenkívül MÁRTON ISTVÁN Kant-szellemű főiskolai előadásait, amelyeknek kézírata hallgatói másolatában szintén előbbre teszi az első magyar kantianus filozófia dátumát JOÓ TIBOR fennebbi dátumánál. „Tiszta mindenes és mindenes alkalmaztatott logika KIESEWETTER szerént“ 1799, „Propedeutikus metafizika három darabba“ 1799. Sajnos, a mű második része, „Az erkölcsök metafizikája, fundamentom-tétele és a praktikus okosság kritikája“ csak címében van meg, a leíró megkezdte a munkát, de másfél sor után abbahagyta. Az „Empirikus lélektudomány“ és „A lélektudománynak rövid extractusa“ szintén kantianus mű, s az előbbi két kézirattal együtt ugyanarra az időre, tehát 1800 előttre vall. (Lásd: MÁNDI MÁRTON ISTVÁN tudományos munkássága, Pápa 1931 című művem 123—124. lapjait.)

(Pápa.)

TRÓCSÁNYI DEZSŐ.

A szépirodalom üldözése. A MKSzemle 1938. IV. füzetében egykorú adatok alapján magyarázatát kerestem annak, hogy miért nem volt nálunk szépirodalom 1772-ig. Most két újabb adalékkal egészítem ki és támasztom alá akkori megállapításaimat. Az első adalék, amely egy XVIII. századbeli híres magyarországi festőt is említ és a magyar tudósok külföldi megbecsülése, itthoni mellőzése miatt panaszkodik, a könyvárusoknak is szemrehányást tesz a tudós és szent munkák elhanyagolásáért és a „költeményes románok“ előnyben részesítéseért. A másik adalék már a mult század elejéről való s a régi hangnemben, a „bujaság tüzével“ hozza kapcsolatba „a vesztegető románokat“. E könyvtörténeti szempontból érdekes két adalék a következő:

„... Sinai Úr Magyar Ország Réformátziójának Históriaját kidolgozván, azt a' maga képével edgyütt, mellyet a' N. Váradhi híres Piktör Ritter nevezetű festett, az anglusoknak engedte ezer és edgynehány száz Hollándiai aranyakból álló ajándék jutalomért. Melly tudós munkának kell ennek lenni, a' jutalmaztatás mutattya. Meglehet itt közönségesen jegyezni, hogy a' Magyar Tudósokat mennyire betsüllik az idegenek, hogy még meg-is jutalmazzák. Hát még ha közöttök élnének, írának és tanítának . . . ? Bizonyság a' mi időnk, melly nagy ajándékokat és jutalmakat nyertenek Hazánkfiái a' külföldiektől, annyira hogy már nem-is tartatik nálunk ritkaságnak, ha

valaki külföldi jutalommal meg-tiszteltetik, minthogy ez minden esztendőben már közönséges dolog. Mi meg-szégyenelhetjük magunkat, ha nem becsüljük Hazánk tudossait. Ha az említett Prof. Úr e' munkáját a' Hazában hirdettette volna-ki, talám annak ki-nyomatatására elegendő költséget és fizetőket sem kapott volna. Olyan meszsze lévő idegen Nemzet pedig azon kívül nagy jutalmat — is adott. Sajnálva tudjuk és látjuk, hogy Hazánkban már a' könyvárosok sem akarnak a' költeményes Románokon, Német Komédiákon, sőt a' Felsőes Tsászárt-is sértegető könyveken (Pasquillus) kívül, más tudós és szent munkákat árúlni. Mert meg-vallják, hogy amazokban több hasznok vagyon. De valyon azokból lehet e' tanulni a' tudományt, erköltsöt, a' keresztyén Hazafi kötelességet? O tempora! o mores!“ (MMúsa. 1789. apr. 28. 269—270 l.)

A másik adalék így szól:

„a' múlt September' közepénn Snell felől azt a' jelentést tettem, hogy Leopoldi Pesti vásárra annak 2-ik Darabját is leküldöm Titt. Fűskúti Landerer Mihály Typografus Úrhoz... A' munkának már ki nyomtatott első árkusát... meg küldötte. — Mond hatom, olly szép és nagyotska betűkkel nyomtattattya, hogy a' Casseli Biblia betűi majd semmivel sem szebbek ezeknél...“ — írja Kováts Sámuel Prédikátor.

Majd így folytatja:

„A' mindennapi szomorú tapasztalás taníttya, hogy a' bujaság' tüze a' nélkül is lángal ég, ha a' vesztegető Románok olajja rá nem töltetik is — mennyivel szentebb szándék és igyekezet azt óltani, mint gerjeszteni. Ha illyen forma (t. i. vallásos tárgyú) könyvek nagyobb számmal jelennének meg a' Magyar Közönség előtt, szembetűnő lenne annak haszna.“ (MKurir 1806. 6. sz. 87—88. l.)

Tr. Z.

Kézi nyomda 1789-ben. Az Ofner und Pester Frag- und Kundschäftsblatt 1789. július 9-i száma egy „általános hasznú angol találmány“-ról, egy angol nyomdáról tesz jelentést. Ez a kicsi, javított angol nyomda, az M. Eisfelder és M. Pek „Künstler und Handelsleute aus Wien“ készítménye. Ennek segítségével mindenki rányomhatja teljes nevét könyveire, papirosra, névjegykártyára, selyemre, csalánvásznonra, vászonra... Ára 4, 5 frt. 44 k, 9 frt-ig. A betűk számától függ, hogy mennyibe kerül. Réztáblába is belenyomható a név ennek segítségével. Kezelése oly egyszerű, hogy két perc alatt bárki megtanulhatja. Lakás Pesten az Arany Bány mellett, Servitater 567.